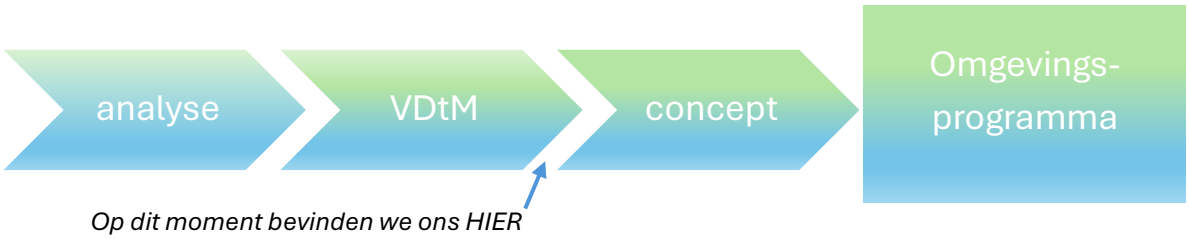
Voortgang Omgevingsprogramma Natuur gemeente Brunssum

Stand van zaken medio september 2025

Voor de totstandkoming van het (vrijwillige) Omgevingsprogramma Natuur is een proces doorlopen dat uiteenvalt in een aantal fases. In de eerste fase zijn analyses uitgevoerd, waaruit bevindingen zijn voortgekomen. In deze fase is ook input vanuit diverse stakeholders opgehaald en verwerkt. De tweede fase bestaat uit het formuleren van visie, doelen en (tactische) maatregelen (VDtM). Dat leidt tot een conceptrapport (fase 3) en uiteindelijk, na gedegen toetsing, tot een definitief Omgevingsprogramma Natuur (vierde en laatste fase, oplevering eindproduct).

De hierna volgende paragrafen geven de uitkomsten van de al doorlopen fasen weer.

1. Analysefase

Beleidsscan

Allereerst is landelijke en Europese wet- en regelgeving en een aantal provinciale, regionale en Brunssumse beleidskaders geanalyseerd. Deze vormen de onderleggers voor de verdere uitgangspunten en analyses. Regionaal zijn de POVI en de provinciale verordening en het initiatief van het Heide Natuurpark belangrijke kaders die richting geven aan het Programma Natuur. Op lokaal niveau is Het Koerskompas richtinggevend, omdat natuur/groen daarin naar voren komt als een(potentiële) kernkwaliteit van Brunssum.

Gebiedsanalyses

Vervolgens is een data-analyse uitgevoerd op natuurwaarden, klimaatadaptieve leefomgeving en milieufactoren. Dat heeft geresulteerd in bevindingen die in een veldscan zijn geverifieerd. Zo zijn factoren als de hoeveelheid openbaar groen en het vóórkomen van hittestress in verband gebracht met elkaar en met de kwaliteit van natuur die nodig is voor de algemene soorten. De methodiek Basiskwaliteit Natuur (BKN), een landelijke methode om in beeld te brengen wat de huidige natuurkwaliteit is en wat vervolgens nodig is voor het overleven en vestigen van algemene soorten (egel, huismus, klimop, kleine vos etc.), blijkt erg geschikt om als leidraad in te zetten.

Input van diverse stakeholders

In een aantal sessies zijn diverse partijen gevraagd om mee te denken over het belang van natuur voor Brunssum, over de toekomst van gebieden binnen (en buiten) de gemeente die aandacht behoeven en ideeën te delen met betrekking tot maatregelen die getroffen zouden kunnen worden om tot herstel en/of verbetering van groen en natuur te komen. Intern is de ambtelijke organisatie breed geraadpleegd om input te geven, ieder vanuit zijn eigen vakgebied of expertise. Daarnaast is een breed maatschappelijk gezelschap geconsulteerd – van Heemkundevereniging en Natuurmonumenten tot ondernemers, mountainbikers en woningbouwcorporaties. Ook vanuit deze diversiteit kwamen waardevolle suggesties en aandachtspunten. De gemeenteraad is in een informatiesessie meegenomen in de eerste bevindingen en het proces. Tot slot is ook de kindergemeenteraad geconsulteerd in een recente vergadering en via de Kindertrendrede 2024. Tussentijds is het College van B&W een aantal malen bijgepraat over de voortgang.

Bevindingen

Uit de analysefase bleek, dat Brunssum een groene gemeente is , dat dit groene karakter zeer gewaardeerd wordt en dat men er zeer aan hecht dit te behouden en te versterken. Dit niet alleen met het oog op de intrinsieke waarde van de natuur, maar ook met het oog op klimaatverandering en gezondheid. Ook de relationele waarde van natuur (elkaar ontmoeten, educatie) wordt van belang geacht.

De natuur in Brunssum bevindt zich vooral aan de buitenranden, zowel kwalitatief als kwantitatief. Op basis van de bureaustudie en veldscan blijkt, dat er minder ruimte voor natuur is, naarmate je dichter bij het centrum komt. Bekijken we de BKN-scans, dan blijken er maar weinig soorten voor te komen die in een gezond stedelijk ecosysteem verwacht zouden mogen worden.

Voor de hele gemeente zijn op basis van de analyses en bevindingen 4 thema's benoemd: **Sterke Natuur** als basis voor het systeem, Natuur die de **gezondheid** van mensen stimuleert, Natuur die de Brunssumse **identiteit** versterkt en Natuur die de invloed van **klimaatverandering** opvangt of vermindert.

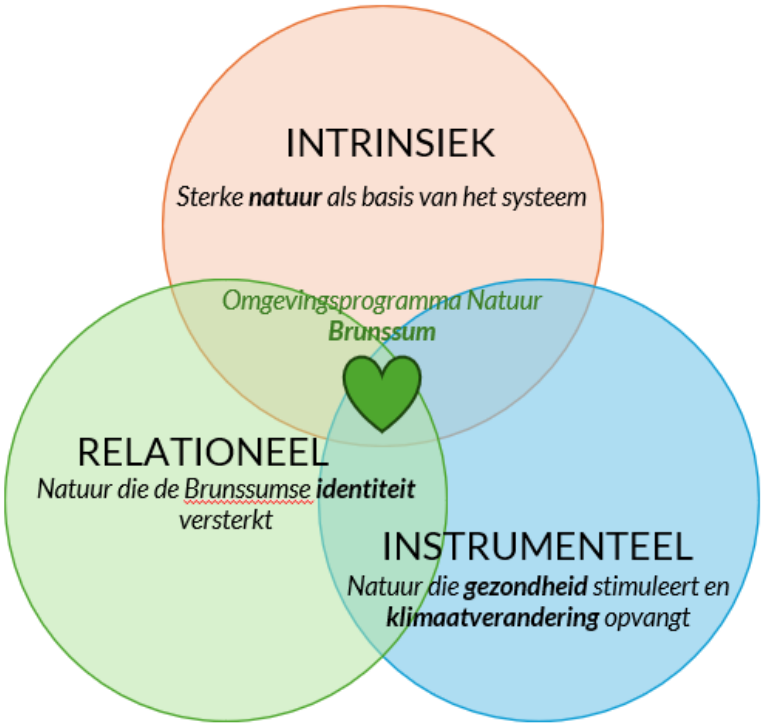
Voor het Schutterspark is een aanvullende gebiedsanalyse gemaakt. Het park valt immers voor een groot deel in Natuurnetwerk Limburg, waardoor er beperkingen zijn m.b.t. de activiteiten die daar mogen plaatsvinden. Bij de analyse is uitgegaan van de natuurdoeltypen, zoals die beschreven staan in het Natuurbeheerplan van de provincie Limburg. Ook het deel van het park dat niet onder het NNL valt, is geanalyseerd om een compleet beeld te krijgen. De analyse en kansen worden toegelicht in paragraaf 3 van dit document.

2. Visie, doelen en (tactische) maatregelen (VDtM)

Aan het begin van het proces zijn we uitgegaan van de drie natuurperspectieven als toetsing om de breedte van de waarde van de natuur in haar volle omvang in te zetten:

1. De **intrinsieke** waarde van natuur op zichzelf, los van menselijk nut. De natuur heeft volgens deze visie recht op bestaan en bescherming.
2. De **instrumentele** waarde behelst de diensten die de natuur aan de mens kan leveren, zoals voedsel, schoon water, bouwmaterialen of medicijnen. Dit zijn grofweg de ondersteunende en regulerende ecosysteemdiensten.
3. De **relationele** waarde is lang onderbelicht geweest en richt zich op de wederzijdse relatie tussen mens en natuur, en de rol van natuur in sociale identiteit, zorg en gemeenschapsgevoel. Vooral lokale gemeenschappen hechten veel belang aan deze waarden, die belangrijk blijken voor het stimuleren van collectieve actie voor natuurbehoud.

Deze perspectieven zijn gecombineerd met de hierboven geformuleerde vier thema's. Visueel is de samenhang als volgt weer te geven:

Afb. 1: De vier Brunssumse thema's die voortgekomen zijn uit de beleids- & data-analyse en sessies geven inhoud aan alle drie de perspectieven zoals weergegeven in de afbeelding. Dit toont aan dat we met deze thema's natuur inzetten in haar volle breedte.

Visie

Naast dat Brunssum Natuur in haar volle breedte wil inzetten wil ze de natuur ook optimaal laten doordringen op elke schaalniveau van de stad, van tuin tot in het inter-regionale natuurnetwerk.

Vanuit deze overtuiging is voor dit programma een overkoepelende (concept)visie geformuleerd die weergeeft hoe Brunssum haar natuur wil positioneren in haar overwegingen en besluitvorming.

"In Brunssum is natuur geen bijkomstigheid, maar compagnon vanaf de tuin van iedere Brunssumer tot in het regionale natuurnetwerk van de Brunssummerheide via het Schutterspark naar de Teverener Heide en Schinveldse bossen. We geven ruimte aan natuur die ons in beweging zet, onze verhalen draagt, ons huisvest en ons wapent tegen klimaatverandering. Daarom werken we aan een stad waar mens en dier zich thuis voelen – met natuur waarin ze zich goed voelen. We zijn met onze topnatuur en mijnverleden een bijzonder onderdeel van een internationaal netwerk vol met ecologische en recreatieve verbindingen. We vervullen met trots die rol."

Doelen

Vanuit de visie is per thema een aantal doelen geformuleerd:

STERKE NATUUR
- Natuur die voorziet in alle V's
- Natuur die een hoge diversiteit aan (algemene) soorten huisvest
- Natuur die zich kan herstellen bij nieuwe ontwikkelingen
- Natuur die de diensten kan leveren waar de mens van afhankelijk is

NATUUR DIE DE GEZONDHEID VAN MENSEN STIMULEERT
- Natuur voor sport & bewegen
- Natuur voor ontspanning
- Natuur voor verkoeling
- Natuur voor gezonde voeding

NATUUR DIE DE BRUNSSUMSE IDENTITEIT VERSTERKT
- Natuur voor versterken van de Brunssumse identiteit
- Natuur voor gevoel van tijd en plaats
- Natuur voor sociale verbinding
- Natuur door natuureducatie

NATUUR DIE DE INVLOED VAN KLIMAATVERANDERING OPVANGT OF VERMINDERT
- Natuur voor een koelere stad
- Natuur voor minder regenwateroverlast
- Natuur voor minder droogte

(tactische) Maatregelen

De stakeholdersessies hebben heel veel suggesties opgeleverd voor (tactische) maatregelen. Met tactische maatregelen worden voorbereidende stappen bedoeld die nodig zijn om tot concrete uitvoering te komen, om het gestelde doel te behalen. Prioritering en budgettering gebeurt in een volgende fase na vaststelling van dit programma. De tactische maatregelen hebben we gekoppeld aan de thema's en doelen die hierboven genoemd zijn. Sommige maatregelen spelen zich af op kleinschalig niveau (bijv. tuinen vergoenen) en andere vergen een gemeente brede of zelfs regionale aanpak (bijv. ontwikkeling Oostflank). Om dit enigszins te structureren zijn de mogelijke maatregelen ondergebracht in 4 schaalniveaus: regio, stad, buurt/wijk en tuin.

Voor het thema **Sterke Natuur** zijn onderstaande maatregelen als voorbeeld uitgewerkt in de verschillende schaalniveaus.

<u>Regionaal:</u>
SUBDOEL: Brunssum wil optimaal bijdragen aan de natuurwaarden van het (internationaal) regionale natuurnetwerk.

Wat gaan we daarvoor doen:

- Proactief samenwerken in het vaststellen van ambities en opstellen uitvoeringsprogramma voor het Heide Natuur Park en Provinciale natuurdoelen.
- Uitvoeren van de natuurmaatregelen, voortvloeiend uit de regionale samenwerking, waar gemeente Brunssum verantwoordelijk voor is.

Voorbeelden van projecten die bijdragen aan **Sterke Natuur** op regionaal niveau:

- ✓ De N300 als ecologische barrière wegnemen door het realiseren van meer verbindingen.
- ✓ Herstel beekdalsysteem van de Rode Beek, inclusief de bronnen op de Brunssummerheide.
- ✓ De inrichting van Golfclub Brunssummerheide ecologisch versterken als verbinding tussen Teverener Heide en Brunssummerheide.
- ✓ Inrichting van de Parkstadroute met ecologische meerwaarde en zonering.

<u>Stad:</u>
SUBDOEL: Brunssumse natuurkwaliteit in stedelijk gebied versterken van natuurarmoede naar basiskwaliteit in 2035.

Basiskwaliteit Natuur:
De analyse toont aan dat de stedelijke natuur in Brunssum van lage kwaliteit is. Er zijn weinig waarnemingen van soorten en de veldscan toont aan dat het groen weinig natuurwaarde biedt.
Dit gaan we doen om de natuurkwaliteit in Brunssum te verhogen:

- Kennis vergroten BKN-methode bij gemeente (groenbeleid/ -beheer).
- 0-meting soorten en condities BKN stedelijk gebied (per wijk/ buurt), veldscan als basis nemen.

- Opstellen BKN doelstellingen soorten & condities (per wijk/ buurt)
- Opstellen stads overkoepelend plan ecologische verbindingen.
- Opstellen BKN uitvoeringsplannen en budgetaanvraag condities/ omvormen beheer.
- Voorbereiden/ implementeren ecologisch bermbeheer (ook buitengebied).
- Opstellen puntensysteem natuurinclusief bouwen bij ontwikkelingen (leidraad voor ontwikkelaars).
- Sturen op afname drukfactoren zoals afvaldumping, bodemverontreiniging en geluidshinder.
- Monitoren resultaten door herhaling van de 0-meting of veldscan na bijvoorbeeld 5 jaar.

Voorbeelden van projecten die bijdragen aan **Sterke Natuur** op stads niveau:

- ✓ Ecologische structuur N276 verbeteren.
- ✓ Ecologische structuur van Prins Hendriklaan/ Karel Doormanstraat/ Bodemplein maken.

Wijk/ Buurt:
SUBDOEL: De Brunssumse wijken zijn onderdeel van een sterk ecosysteem.

Wat gaan we daarvoor doen:

- In kaart brengen overbodige verharding om te vormen naar ecologisch groen.
- Detailleren wijk-uitvoeringsplan voor optimaliseren BKN condities (inrichting en beheer).
- Uitvoering BKN maatregelen (aanleg en beheer).

Tuin:
SUBDOEL: Brunssumers zijn hun huis en omgeving enthousiast aan het vergroenen.

Wat gaan we daarvoor doen:

- Organiseren van voorlichtingscampagne: *'voordelen van een groene tuin'*.
- Faciliteren hulpbrigade bij ecologisch tuinieren.
- Opstellen stimuleringsregeling boomkroonoppervlakte in private tuinen.
- Opstellen plantlijst met handleiding die specifiek voor Brunssum geschikt is, waar inwoners/ ontwikkelaars inspiratie uit kunnen halen bij aanplant in tuin/ ontwikkeling.
- Faciliteren wedstrijd mooiste ecologische tuin.

3. Analyse Schutterspark

Het gebied waar nu het Schutterspark ligt was voor de tijd van de mijnbouw en het uitgroeien van Brunssum als stad, het stroomgebied van de Rode Beek omringd door hooggelegen heidegronden. Het stroomgebied van De Rode beek vormt naast dat van de Geul en de Geleenbeek een van de drie belangrijkste beekdalen van Zuid-Limburg. In het

gebied ontstaan onder druk van de omliggende plateaus en veenlagen in de bodem verschillende bronnen en kwellen met bijzondere fauna tot gevolg.

Als volkspark heeft het gebied een rijke geschiedenis in relatie tot het mijnverleden van Brunssum. Tussen 1917 en 1970 zijn de gloriejaren van het levendige park met attracties zoals het panoramaterras, de kabelbaan en de roeivijver. Vanaf de mijnsluiting in 1966 en de verkoop van het park aan de gemeente in 1970 is het gebruik en de uitstraling van het park minder eenduidig geworden.

Rond 2000 is het Schutterspark door de Provincie benoemd als bos- en natuurgebied waarmee het onderdeel werd van het NatuurNetwerk Nederland. Dit benadrukt de waarde die het gebied in essentie heeft als verbindend beekdal tussen Brunssummerheide en de Schinveldse Bossen en het belang die natuurverbinding te behouden en versterken binnen een steeds meer verstedelijkt en geïndustrialiseerd gebied. In de Provinciale verordening is hiervoor opgenomen(art. 8.2) dat nieuwe activiteiten of een wijziging van bestaande activiteiten gelegen binnen het Natuurnetwerk Limburg niet zijn toegestaan als deze:

- a. nadelige gevolgen kunnen hebben voor de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Limburg; of
- b. kunnen leiden tot een vermindering van de kwaliteit, de oppervlakte of de samenhang tussen de gebieden van het Natuurnetwerk Limburg.

Het huidige Schutterspark is populair en geliefd als uitloopgebied voor de stad Brunssum en recreatiepark voor de wijde omtrek. Enkele ondernemers hebben in het Schutterspark hun reeds bestaande activiteiten gebaseerd op juist deze mooie natuurlijke omgeving van het park. Ze zijn voor het uitbaten en ontwikkelen van activiteiten afhankelijk van de (on)mogelijkheden die het park en de bijbehorende regelgeving ten behoeve van de natuurwaarden biedt. Eerder heeft het bestuur van de Provincie Limburg te kennen gegeven dat nieuwe en wijzigende activiteiten alleen kunnen plaats vinden indien wordt voldaan aan de NNL regels van de provinciale verordening. In het geval van het Schutterspark is daarbij aangeven dat van bovenstaande art.8.2 enkel kan worden afgeweken indien voldaan wordt aan art.8.5 D.w.z. dat art. 8.2 niet van toepassing is bij een combinatie van onderling samenhangende activiteiten (saldobenadering), waarvan één of meer afzonderlijk een negatief effect hebben op het Natuurnetwerk Limburg, maar waarvan de gecombineerde uitvoering leidt tot een verbetering van de kwantiteit, kwaliteit en samenhang van het Natuurnetwerk Limburg op gebiedsniveau.

Toepassing van de saldobenadering, vindt alleen plaats als:

- a. de combinatie van plannen, projecten of handelingen binnen één samenhangende gebiedsvisie wordt gepresenteerd;

- b. per saldo sprake is van verbetering van de natuurwaarden in en rond het gebied, waarbij de samenhang van het Natuurnetwerk Limburg verbetert;
- c. ten aanzien van de te nemen maatregelen ter verbetering van de natuurwaarden in de gebiedsvisie wordt aangegeven:

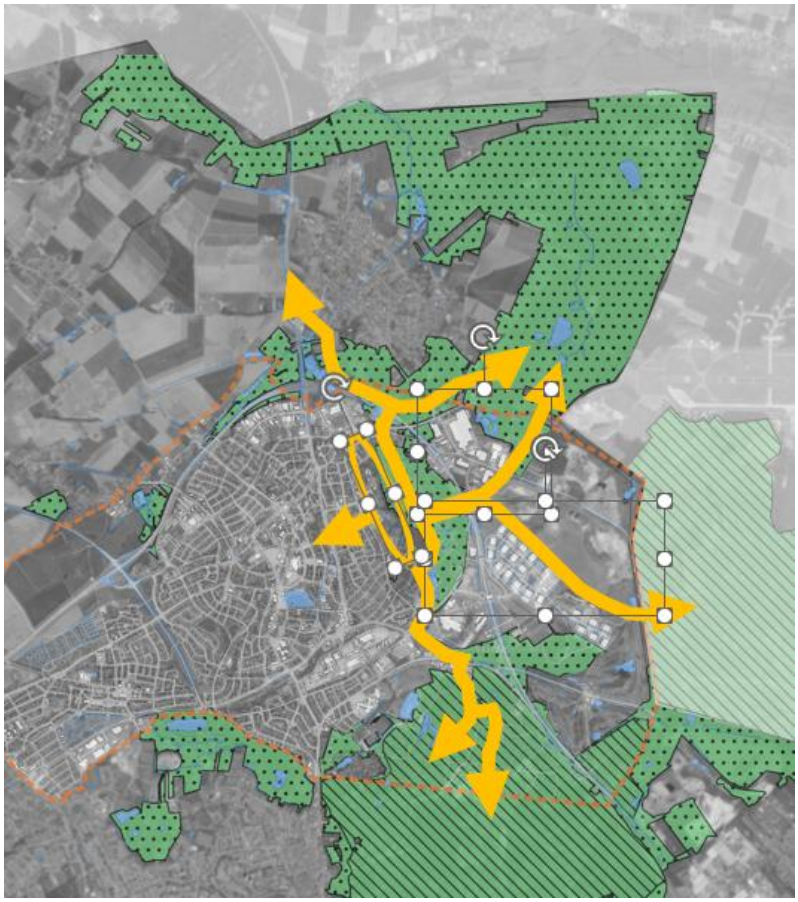
1°. de aard, omvang, locaties en tijdvak van realisatie van deze maatregelen;

2°. op welke wijze deze maatregelen feitelijk en planologisch duurzaam worden geborgd;

- a. de uitvoering van deze visie voldoende is gegarandeerd;
- b. de kwaliteitswinst niet wordt gefinancierd uit reguliere middelen voor realisatie van het Natuurnetwerk Limburg.

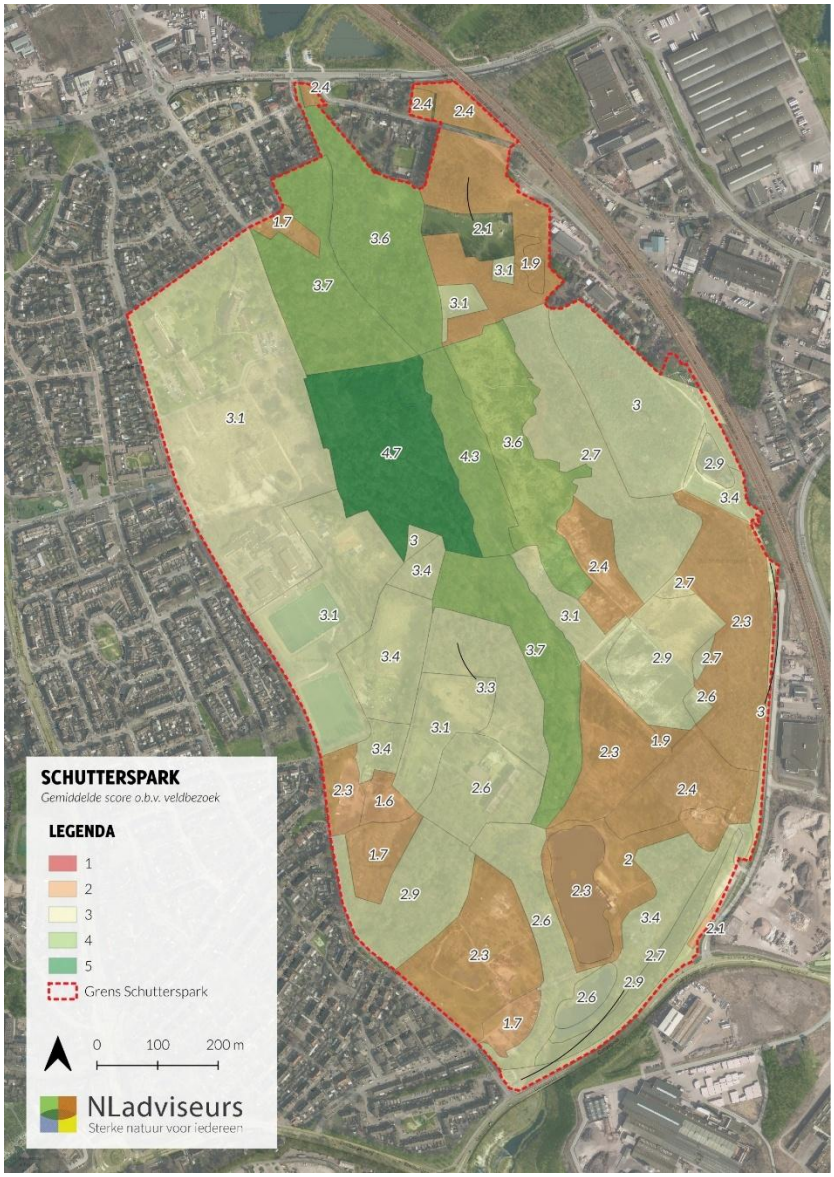
De natuurwaarde van het Schutterspark zit op twee niveaus

1. De verbindende functie als onderdeel van het NNN. Het gebied van het Schutterspark met daarin als ruggengraat het stroomdal van de Rode Beek is een essentiële verbinding tussen de Brunssummerheide, waar de beek ontspringt, en verschillende natuurgebieden meer benedenstrooms zoals de Schinveldse bossen en de Tevernerheide. Ook de ecologische verbinding naar een waardevolle stadsnatuur is van belang.

Afb. 2: Dit kaartje toont de verbindende rol die het Schutterspark vervult in het grotere geheel van het interregionale natuurnetwerk. Om deze schakelrol goed te kunnen vervullen is een hoge natuurkwaliteit noodzakelijk, overeenkomstig met de streefbeheertypen zoals vastgelegd in het provinciaal natuurbeheerplan.

2. De natuurkwaliteit in het gebied zelf. Voor de instandhouding en herontwikkeling van de natuurwaarde bestaan voor alle NNN gebieden natuurbeheerplannen waarin aan de betreffende (deel)gebieden streefbeheertypen gekoppeld zijn. Het dagelijks gebruik en beheer van deze terreinen moet in overeenstemming zijn met deze streefbeheertypen. Voor het Schutterspark bestaan de belangrijkste beheertypen uit ‘vochtige heide’, rondom de hangvennen en een gezond ‘dennen- eiken-, beukenbos’ afgewisseld met enkele terreinen ‘kruiden- en faunarijk grasland’.

Afb. 3: Dit kaartje toont de huidige natuurkwaliteit (volgens de veldscan beschreven in het Omgevingsprogramma Natuur) van deelgebieden, afgewogen ten opzichte van het streefbeheertypen zoals vastgelegd in het provinciaal natuurbeheerplan. ***Groen*** *betekent goede natuurkwaliteit in lijn met het streefbeheertype,* ***oranje*** *betekent dat de potentiële natuurwaarde onder druk staat en er (beheer)maatregelen genomen moeten worden om op peil te komen met het streefbeheertype.* ***De veldscan is een globale steekproef en moet bij planvorming verder in detail onderzocht worden.***

Conclusies analyse Schutterspark:

De verbindende rol van het Schutterspark in het grotere geheel van het regionaal natuurnetwerk kent een aantal cruciale elementen:

- Het stroomdal van de Rode Beek met daarbij extra aandacht voor de flessenhals locaties ten zuiden (Ganzepool/ Rimburgerweg) en ten noorden van het park (Hoogenboschweg/ N300). Rondom deze locaties (stroomdal en 2x flessenhals) is de natuurkwaliteit van essentieel belang om de schakel te kunnen vormen tussen Brunssummerheide en Schinveldse bossen.
- De mogelijkheid om een verbinding te herstellen ten oosten van het park, via de Oostflank naar de Tevernerheide en Schinveldse bossen. Hierbij is de N300 ter hoogte van Ganzepool/ Nato-terrein een barrière. Daarnaast is de natuurkwaliteit van de aansluitende gebieden aan weerszijden van die barrière randvoorwaardelijk voor het succes van een N300-natuurpassage.
- Het opwaarderen van de verbinding vanuit het park/ stroomdal naar het stedelijk gebied. Met deze verbinding wordt de stedelijke groenstructuur versterkt en is er meer uitwisseling mogelijk tussen stad en regionaal natuurnetwerk.

Hangvennen; natuurparel in Schutterspark

In het Schutterspark komen zeldzame en bijzondere natuurwaarden voor. In het noordelijke deel van het park komen de zeldzame hangvennen voor, deze ontstaan door de stevige kleilagen in de ondergrond daardoor kan het water van de Roode Beek en het grondwater niet weg. Het (bron)water wordt daardoor omhoog gestuwd en borrelt op (kwel). Het resultaat is bijzondere soorten natte heide en veen die bijzondere dieren aantrekken. Door de hangvennen komen in Schutterspark veel bijzondere planten voor die zeldzaam zijn in Nederland. Plantensoorten van natte heide en veentjes zoals Lavendelhei, Veenpluis, Beenbreek, Klokjesgentiaan, Blauwe knoop en liggende vleugeltjesbloem zijn bijzonder. Daarnaast vind je er nog verschillende bijzondere veenmossen.

Recentelijk heeft de Provincie een subsidie beschikt ten behoeve van het optimaliseren van de Brunssummerheide en de gunstige staat van instandhouding van de aanwezige bijzondere habitattypen waaronder zure vennen, vochtige heide, droge heide, actieve hoogvenen en pionier begroeiingen.

De veldscan van de deelgebiedjes binnen het park toont dat de natuurkwaliteit van het park als geheel niet optimaal is en op veel plekken niet voldoet aan de streefbeheertypen zoals vastgelegd in het provinciaal beheerplan.

Voor een totaalvisie op het park en een uitwerking in een saldobenadering is het van belang om de natuurkwaliteit op cruciale plekken voor zowel de schakelfunctie als de plaatselijke natuurkwaliteit als topprioriteit te benoemen. Hierbij hoort een overkoepelend optimaliseringsplan, een passend beheerplan en een investeringsagenda, opgesteld in samenspraak tussen provincie, gemeente, beheerders en ondernemers. Vastgelegd in een overeenkomst tussen deze partijen. In deze totaalvisie kan onderzocht worden of wijzigingen in de begrenzing van het NNN-gebied

kunnen bijdragen aan de saldobenadering, op basis van de randvoorwaarden van de provincie.

4. Vervolgstappen

Op 26 en 30 september vindt een terugkoppeling plaats voor de gemeenteraad, in de vorm van een tweetal stops bij een fietstocht en een Raadsinformatieavond. Interne stakeholders worden op 7 oktober bijgepraat. De terugkoppeling naar externe partijen vindt eind september - begin oktober plaats via een digitale applicatie.

Een conceptrapport is naar verwachting begin november beschikbaar, waarna vaststelling van het definitieve Omgevingsprogramma is voorzien voor 16 december 2025. De gemeenteraad zal het programma ter kennisname worden toegezonden.

Doorwerking 2026 en verder

In dit Omgevingsprogramma Natuur worden tactische maatregelen opgenomen die nadere uitwerking zullen krijgen in het door de gemeenteraad vast te stellen Groenbeleids- en beheersplan (voorzien eind 2026). Daarnaast wordt een advies uitgebracht over de mate waarin een saldobenadering voor het Schutterspark kansrijk zal zijn. Ook het Omgevingsplan (i.o.) zal uitwerking gaan geven aan c.q. zorgen voor verankering van een aantal maatregelen uit het Omgevingsprogramma Natuur.